

เลื่อกก 'ลายซิด'

ต่อยอดภูมิปัญญาทำเงิน

นลินี พุกตพันธ์พิศุภร์ : มหาสารคาม รายงาน

เดิมทีการผลิตเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือนของไทย คงเพื่อประโยชน์ในการใช้งานเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต่อมาได้มีการดัดแปลงปรับปรุงให้เกิดความสวยงามมากขึ้น การจัดทำจึงต้องเพิ่มความพิถีพิถันทั้งในด้านรูปทรงความวิจิตรบรรจง และลวดลายให้มีสีสันแปลกตา พอๆ กับที่ต้องใช้งานได้อย่าง

คงทนแข็งแรงด้วย ทั้งนี้ จากมูลเหตุดังกล่าวจึงเป็นบ่อเกิดของงานศิลปหัตถกรรมชิ้น ซึ่งไม่เพียงแต่นำมาใช้สอยให้เป็นประโยชน์แล้ว แต่ยังได้ธำรงไว้ซึ่งคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์งานอันเป็นเลิศ สืบสานต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยเรา

เลื่อกกเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีการทอใช้กันกว่า 100 ปีแล้ว ส่วนใหญ่ทอเพื่อใช้สอยในครัวเรือนสำหรับแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเครื่องใช้ภายในหมู่บ้านและใกล้เคียง โดยเริ่มต้นทอเลื่อกจากต้นกกสามเหลี่ยม (ต้นฝื่อ) ต่อมาพระที่วัดได้นำพันธุ์ต้นกก (ใหญ่) มาจากจังหวัดร้อยเอ็ด มาทดลองปลูกที่ริมบึงบ้านแพง จังหวัดมหาสารคาม การทอเลื่อกกบ้านแพงมีมาแต่โบราณ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งมีต้นกกขึ้นอยู่มากมาย

ตามธรรมชาติการทอเลื่อกกในระยะแรกใช้สีธรรมชาติของต้นกก ไม่มีการย้อม ทอด้วยมือ

สำหรับใช้สอยในครัวเรือน ถวายวัด และแลกเปลี่ยนต่อมา มีผู้พบเห็นมีการมาขอซื้อไปใช้เอง จากผลผลิตที่ตั้งใจว่าจะทำไว้ใช้เอง ทำให้กลับกลายเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายสู่ท้องตลาดจนในที่สุดบ้านแพงได้มีการรวมตัวตั้งกลุ่มขึ้นในปี 2521 จากนั้นได้รับการสนับสนุนไปศึกษาดูงานที่จังหวัดจันทบุรี พอกลับมาก็ได้แนวความคิดในการทอเลื่อกกเป็นลายมัดหมี่ต่างๆ และเพิ่มคุณภาพด้วยการเย็บขอบข้างเลื่อกด้วยผ้าฝ้าย และทำทรงใหม่ให้สามารถพับเก็บ และพกพาสะดวกได้ ส่วนลวดลายที่ทำให้ลูกค้าชื่นชอบมากที่สุด คือ ลายมัดหมี่ ลายถักเปีย ลายซิด ลายแหลม จุดเด่นของผลิตภัณฑ์อยู่ที่บรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม มีสีสไตล์

เอกลักษณ์อันโดดเด่นของเลื่อกกบ้านแพง อันเป็นที่นิยมของตลาด ได้แก่ สีเส้นที่กลมกลืน ลายมัดหมี่ที่สะดุดตา เนื้อแน่นละเอียด เพราะมีเคล็ดลับอยู่ที่การผูกเส้นยืน ต้องผูกให้ตึง และนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่จำหน่ายอยู่นั้น ประกอบด้วย ที่รองแก้ว รองจาน เบาะรองนั่ง เลื่อนนั่งสมาธิพองน้ำ เลื่อนนอน

พองน้ำ เลื่อนม้วน เลื่อนพับ เลื่อนชายรูด กระจ่างถือ หมวก ก่องกระดาด พืชชู ม่านกันแดด หมอนอิง หมอนสามเหลี่ยม ส่วนวิธีการเก็บรักษา หรือทำความสะอาด หากเปียกน้ำให้นำไปผึ่งแดดให้แห้ง ถ้าสกปรก

มากก็ใช้แปรงทองเหลืองขัด ก็จะสะอาดเหมือนเดิม

การออกแบบลายซิด ถือเป็นลายพื้นเมืองของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคอีสานนับว่าเป็นศิลปะพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นสภาพลักษณะลวดลาย และวิวัฒนาการของท้องถิ่นดั้งเดิมของไทยที่มีมาแต่โบราณ ผ้าทอลายซิดของภาคอีสานมีคุณค่าแสดงถึงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของภาคอีสาน เป็นแหล่งซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต ความงดงามของลายซิดเกิดจากความสามารของผู้ออก มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถเชิงศิลปะ สามารถออกแบบลวดลายหรือผูกลายได้หลากหลายและซับซ้อน และถ่ายทอดให้

กับลูกหลานสืบมา ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่หัตถกรรม เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการต่อยอดความรู้ และเป็นความรู้ที่ยั่งยืน อีกทั้งมีการสร้างพื้นฐาน

สำหรับบุคคลที่มีความสนใจในการประกอบธุรกิจที่ถูกต้อง และเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ พร้อมทั้งเปิดโลกทัศน์ความรู้ ความเข้าใจให้แก่ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เป็นการนำไปสู่การ

สร้างองค์ความรู้บนรากฐานแนวคิดบริบททางสังคม ชุมชน และวัฒนธรรมภูมิปัญญา โดยการอาศัยองค์ความรู้ด้านการออกแบบผสมผสานกับการดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบัน ให้ชุมชนนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้จริง เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีรากฐานภูมิปัญญาที่สามารถต่อยอดและปรับใช้ความรู้สมัยใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมของผู้อบรม สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ศูนย์ส่งเสริมความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงได้จัด โครงการอบรมทักษะการประกอบอาชีพเบื้องต้น เรื่อง “การออกแบบลายซิดและการทอเสื่อกก สู่ออกแบบอาชีพที่ยั่งยืน” ขึ้น ณ ห้องประชุมโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเรียนรู้ทักษะการประกอบอาชีพ

เป็นการยกระดับภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวมหาสารคามอีกด้วย

โดยได้รับเกียรติจาก อาจารย์ปรัชชาติ ศรีสนาม อาจารย์สาขานฤมิตศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฝัังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และคุณนวลละออ จันทร์หาญ กลุ่มสตรีทอเสื่อกก บ้านชี ด.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม เป็นวิทยากร ให้ความรู้และปฏิบัติการออกแบบลายซิดและการทอเสื่อกก เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการออกแบบลายซิด และเทคนิคการทอเสื่อกก พร้อมทั้งสร้างและพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

รวมถึงการให้ความรู้เบื้องต้นในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบธุรกิจ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม และปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน มีผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 40 คน ประกอบด้วย นิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มสตรีบ้านชี, บ้านไคร่นุ่น, บ้านดอนยม, บ้านโคกลำราญ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรม มีลักษณะและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ศิลปวัฒนธรรมแต่บรรพบุรุษสืบยาวนาน หลายทศวรรษ ประจักษ์แก่สายตามาถึงรุ่นลูกหลาน ได้สัมผัสกันอย่างเป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ว่า บรรพบุรุษเราในรุ่นก่อนๆ มีความรู้ความสามารถในการออกแบบงานศิลปะจนกลายเป็นวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้สืบทอดรุ่นต่อรุ่นไม่ให้สูญหายไป และก็ยังคงสืบทอดต่อไปอีกยาวนาน ด้วยการอนุรักษ์ความเป็นไทยไว้สืบไป